

HADİS EĞİTİMİNDE USUL-PRATİK BÜTÜNLÜĞÜ
"MUAZ HADİSİ" ÖRNEĞİ

Dr. Şaban ÇİFTÇİ

ÖZET: Hadis eğitiminin en önemli problemlerinden biri metodoloji ile pratiğin buluşturulamamasıdır. Bu çalışmada "Hadis Tenkidi"ni "Muaz Hadisi" ile örneklemek istedik. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, Ahkâmın kaynaklarının, kitap, sünnet, icma' ve kıyas olduğunda ittifak etmişlerdir. Şer'î delillerin tespiti veya bu tertip ile sıralanmasına delil olarak ileri sürülen hadislerden biri de "Mu'az hadisi" olarak bilinen rivayettir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber Mu'az b. Cebel'i Yemen'e gönderirken karşılaşacağı sorunları nasıl çözeceğini sormuş, Muaz b. Cebel de "Kur'an'a göre hüküm vereceğini, orada aradığı hükmü bulamazsa sünnet ile hükmedeceğini, orada da aradığı hükmü bulamazsa icthad edeceğini söylemiş, Hz. Peygamber de bu cevabı memnuniyetle karşılayıp onaylamıştır"

Söz konusu rivayetin "ahad" kategoride olduğu ve meçhul ravileri bulunduğu konusundaki tenkitler dikkate alınarak hadis tekniği açısından yapılan inceleme ile; rivayetin "ahad" olduğu ancak "şahidi" bulunmasının, "başka uygulamalarla ve rivayetlerle desteklenmesinin", ayrıca "âlimlerin kabul ile karşılayıp delil kabul etmelerinin" rivayetin güçlü yönlerini oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca hadis eğitiminde "tenkid"in önemi bir kez daha görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Hadis Eğitimi, Hadis Tenkidi, Muaz Hadisi, Ahad.

METHODOLOGY AND APPLICATION INTEGRATION IN HADITH
EDUCATION: THE "MUADH HADITH" EXAMPLE

ABSTRACT : One of the most important problems in Hadith education is the lack of integration of methodology and practice. In this study we want to sample 'Hadith Criticism' through 'Muadh Hadith'. The majority of Muslim scholars (Jumhur) have agreed that the sources of 'Ahkam' (Islamic orders) are the holy book (The Holy Qur'an), the Sunnah (the 'path' or 'practice' of The Prophet Muhammad), ijma' (the consensus of either the ummah or just the Muslim scholars) and qiyas (type of judgement reached by making analogy). One of the hadith (recorded saying or tradition of the Prophet Muhammad) that has been put forward as a proof on the determination and the order of the evidences of Islamic law, is a narration known as 'Muadh Hadith'. According to this narration, the Prophet Muhammad, as he was sending him to Yemen, asked Muadh ibn Jabal

how he would solve the problems encountered and as a reply Muadh ibn Jabal said that he would adjudge by the Qur'an, and he would adjudge by the Sunnah unless he could find the judgement in the Qur'an, and unless he could find the judgement he had been seeking in the Sunnah he would perform ijtihad (personal judgement based on the Qur'an and the Sunnah). And the Prophet Muhammad was glad with this reply and he approved it.

With the examination made through hadith techniques, paying attention to the criticism that the narration in question is in 'ahad' (not agreed upon by many witnesses) category and there are anonymous narrators of it, it has been decided that the narration is in 'ahad' category however the facts that there are similar narrations (shaahid), Muslim scholars have approved and accepted it as evidence, its being supported by other practices and narrations has formed the strong sides of the narration. And it is obviously seen that in Hadith education 'criticism' is very important.

Keywords: Education of the Hadith, The criticism of hadith, Muadh Hadith, ahad,.

1. GİRİŞ :

Türkiye'de Hadis eğitimi pek çok yönden ele alınabilirse de; öncelikler belirlenirken dikkate alınması gereken hususlardan birisi "hadis tenkidi" konusudur. Genellikle hadis eğitimine temel kavramlar ile başlanmakta, sünnet-hadis dindeki yeri ve önemi üzerinde durularak gelişen bölümlerde çeşitli terminoloji ve usul bilgileri hadis eğitiminin omurgasını oluşturmaktadır. Oysa ki bu süreçte üzerinde durulması gereken hususların en önemlilerinden biri "Hadis Tenkidi" dir. Bu konu daha çok örnekle ele alınmalı ve önemi kavratılmalıdır.

2. AMAÇ :

Bu çalışma ile hadis eğitiminin klasik kural ve metodoloji bilgilerinin öğretilmesi şeklindeki uygulamasına alternatif üretmek ve usul bilgilerinin pratik olarak hadislerin sened ve metinleri üzerinde nasıl uygulanabileceğini uygulamalı olarak göstermek hedeflenmiştir. Aynı zamanda önerinin tanıtımına katkı sağlamak üzere fazla detaya girmeden Sünnet/Hadis normatif değerinden bahsederek bu konuda delil olarak kullanılan "Muaz b. Cebel" rivayetini tenkid örneği olmak üzere değerlendirmek, böylece hadis eğitim ve öğretim tekniğine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

3. YÖNTEM :

Konu temel kaynaklara inilerek ele alınmaya çalışılmış, değerlendirilen rivayetin ve diğer hadislerin tahriri yapılırken ilk dönem hadis musannafâtına inilmesine özen gösterilmiştir. Rivayetlerin ve konunun tartışmaları için söz konusu

HADİS EĞİTİMİNDE USUL-PRATİK BÜTÜNLÜĞÜ “MUAZ HADİSİ” ÖRNEĞİ

musannafâtın şerhlerine, sened ve metin tenkidinde İbn Ebî Hâtim'in (327/939) *Kitâbü'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, İbnü'l-Cevzî'nin (597/1201), *İel'ül-Mütenâhiye* ile *el-Mevzû'ât*, Zehebî'nin (748/1348) *Mîzânü'l-İ'tidâl*, İbn Sa'd'ın (230/845) *Tabakât* gibi eserlerine başvurulmuştur. Rivayetin değerlendirilmesinde hadis tenkid metodolojisinin objektif kriterlerine bağlı kalınmaya çalışılmıştır.

4. TARTIŞMA :

Hukuk bütün toplumlar için varlığı zaruri bir müessesedir. Gayesi de genel bir ifadeyle “hakların kime ait olduğunun belirlenmesi” dir.(İbn Âşûr, 1999, 211.) Ölçüleri, vasıtaları, tarz ve metotları farklı farklı da olsa, beşeriyet tarihi, insan topluluklarının “hak arama” mücadelesine sahne olmuştur. Zira insan, sevgi-nefret, bencillik-diğergamlık, kıskançlık, cömertlik gibi müspet-menfî pek çok duygu ile mücehhez bir varlıktır. Bunun tabii neticesi ise, insanın bulunduğu yerde problemin kaçınılmaz oluşudur. Dolayısı ile problemlerin halli ya da hakkın sahibine tevdi insanoğlunu tarih boyunca meşgul etmiştir.

Kimi zaman otorite sahibi şahıslar, kimi zaman yazılı hukuk ya da örf hakların belirlenmesi ve sahibine iadesinde söz sahibi olmuş, doğru-yanlış hükümler vererek zamanın şartlarına göre hukuku oluşturmuştur. İnsanlığa barış, sükûn, huzur ve dünya-ahiret saadeti temin etme iddiası ile gelmiş olan İslâm Dini de, itikat, ibadet ve ahlâkî yönden insan ruhunu terbiye edici hükümler yanında, adaleti tesise yönelik olarak hakların korunmasına büyük ehemmiyet vermiştir. M. Hamidullah' ın dediği gibi, İslâm insana ahenkli ve dengeli bir tekamül bahşetmek için hayatın bütün yönlerinde bir mutabakat yaratmak kabiliyeti ile ortaya çıkmıştır.(Hamidullah, 1962 9.) Bu münasebetle, bir takım emirler ve yasaklarla helal-haram sınırlarını belirlemiş, insanların karşılıklı olarak haklarına saygı duymalarını emretmiş, sonucunda mükâfat ile müjdelemiş ya da azap ile korkutmuştur. Bir takım müeyyidelerle toplum barışını sağlamayı hedeflemiştir.

Hakların belirlenmesi ya da müeyyidenin keyfiyeti ile ilgili olarak Hz. Peygamber bizzat hüküm/kaza ile görevlendirilmiş ve bu görevi yerine getirirken kendisine vahyolunana uyması emredilmiştir.(Maide, 49.) Diğer taraftan inananları da Hz. Peygambere ittiba ve itaat ile sorumlu tutulmuşlardır.(33/ Ahzab, 36; 4/ Nisa, 80; 8/ Enfal,20.) Hz. Peygambere risaleti süresince çok sayıda ihtilaf arz edilmiş, O da gerek vahy olunmuş Kur'an ayetleri ile, gerek ictihadı ile ihtilaf ve müşkilleri hal cihetine gitmiş ayrıca, çeşitli beldelere muallim ve kâdî olarak gönderdiği sahabilerinin ictihad ve re'y ile verdikleri hükümleri tasvip ya da tashih ederek te(Bkz. İ.Kayyim, 1999, I, 155-156) İslâm Hukuku' nun temelini atmış, kaynaklarını belirlemiştir.

Malumdur ki, hukukun kaynakları genel olarak, yazılı ve sözlü olarak ikiye ayrılır. Kanunnameler, tüzük ve yönetmelikler yazılı kaynakları; örf ve âdetler ve ictihada dayanan, yani yazılı olmayan hususlar da sözlü kaynakları teşkil ederler. İlk devirler için İslâm Hukukunun yazılı diyebileceğimiz kaynaklarını Kur'an-ı Ke-

rim' in ahkâm ayetleri ile Hz. Peygamberin hukukî konularla ilgili bir kısım hadisleri ve yazılı olarak verdiği talimatlar teşkil eder ki bunlara İslâm hukuk literatüründe "nass" adı verilir.(Şener, 1981, 375-376.)

Hız. Peygamberin vefatından sonra, karşılaşılan sorunların halli için başvurulacak iki kaynağın Kur'an-ı Kerim ve Sünnet olduğunda sahabenin bir ihtilafı olmamıştır. Ancak şu üç husus dikkate alınmaya değer önemdedir:

1-Zamanın geçmesi ile birlikte ihtiyaçlar değişmekte, yeni kültürlerle tanışma neticesinde yeni problemlerle karşılaşmaktadır.

2-Kitap ve Sünnette her meselenin açık hükmü bulunmamaktadır.

3-Çözüm bekleyen meselelerin şer'î bir hükme bağlanması ise zaruret arz etmektedir.

Bu noktada takip edilen metodu, sahabe devri, tabiîn devri ve müctehid imamlar devri olmak üzere üç dönem halinde ele almak gerekir.

Şunu öncelikle belirtmek gerekir ki, sahabenin tamamını fakih ya da kâdî olarak görmek doğru değildir. Onların bir kısmı diğerlerine göre fakihliği ile öne çıkmış, bu münasebetle pek çok meselede kendilerine başvurulmuştur. (İ Haldun, 1989, II, 484.) Halifeler de Devlet Başkanı sıfatıyla ihtilafların halli konusunda kendilerini sorumlu kabul etmişlerdir. Bu nedenle halifelerin uygulamaları, Hz. Peygamberden sonra hüküm/kaza konusunda sahabenin tavır ve metodunu öğrenmemizde bize ışık tutmaktadır.

İlk halifelerin, karşılaştıkları bir meselenin hükmünü önce Kitap' ta aradıkları, orada bir hüküm bulamazlarsa Hz. Peygamberin sünnetine başvurdukları, o konuda kendilerine bir sünnet ulaşmamışsa sahabeden o hususta bir hadis bilen olup olmadığını araştırıp onlarla istişare ettikleri ve bilahare hüküm verdikleri bilinen bir husustur. (Bkz. Beyhaki, , X, 114-115; Darimi, 1992, I, 20.) Diğer fakih sahabiler de aynı metodu yani, kitap ve sünnete başvurduktan sonra ictehad ile hüküm verme metodunu uygulamışlardır. (Msl. Beyhaki, X, 115.)

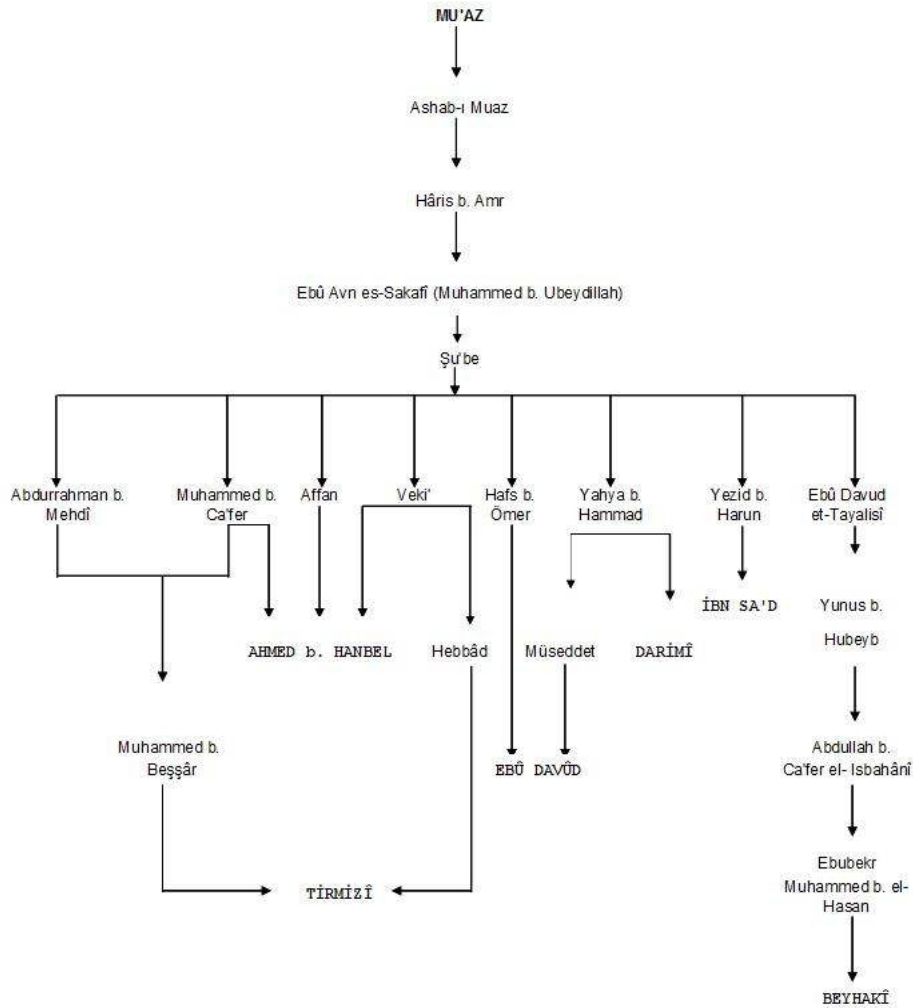
Sahabe devrinde olduğu gibi, tâbiîler devrinde de ahkâmın kaynağı Kur'an ve sünnet idi. Eğer bu iki asl'da meselenin hükmü bulunamazsa sahabilerin söz ve amellerine bakılmıştır. Bu dönemde fakihlerin büyük çoğunluğu sahabilerin ittifak halinde kabul ettikleri re'y' in icma' olduğunu ve bizzat delil teşkil ettiğini kabul etmişlerdir. (Ebu Zehra, 1976, 47.) Çünkü Sahabe, şer'î bir delil bulunmadıkça ittifakla karar vermezdi. (İ.Haldun, 1989, II, 502.)

Sahabeden sonra gelip geçenlerin hepsi de nasslarla anlatılmamış olan hadiseleri aynı yolla halletmişlerdir. (İ.Haldun, 1989, II, 503.)

Buraya kadar yapılan değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi, alimlerin büyük çoğunluğu (cumhur), Ahkâmın kaynaklarının, bir başka ifadeyle, şer'î delillerin kitap, sünnet, icma' ve kıyas olduğunda ittifak etmişlerdir.(Gazali, 1983, I, 100; Abdulula, 1983, II, 2; İ. Kudame, 33; Serahsi, 1372, II, 65-66; Hallaf, 1968, 21;

HADİS EĞİTİMİNDE USUL-PRATİK BÜTÜNLÜĞÜ “MU'AZ HADİSİ” ÖRNEĞİ

H.Azami, 1949, 6-7.) Şer'î delillerin tespiti veya bu tertip ile sıralanmasına delil olarak ileri sürülen hadislerden biri de “Mu'az Hadisi” olarak bilinen rivayettir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber Mu'az b. Cebel'i Yemen' e gönderirken aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

Hz. Peygamber :

“ Sana bir dava gelince ne ile hüküm vereceksin?”

Mu'az :

“ Allah' ın Kitabı ile”

Hz. Peygamber :

“ Ya Allah' ın Kitabında bulamazsan?”

Mu'az :

_ " Rasulünün hükmettiği ile"

Hiz. Peygamber :

_ " Rasulünün hükmünde de bulamazsan?"

Mu'az :

_ " O zaman kendi reyimle hükmederim, bundan kaçınmam"

Bunun üzerine Hiz. Peygamber, Mu'az' ın göğsüne vurarak :

_ " Rasulünün elçisini, Rasulü razı olacak şekilde muvaffak kılan Allah' a hamdolsun" demiştir. (İbn Sa'd, II, 347-348)

Bu hadis değişik varyantlarıyla, Şafi' nin(204/820) el-Ümm' ünde, İbn Hanbel' in (241/855) el-Müsned' inde, Darimî (255/869), Ebû Davud' (275/888), Tirmizi(275-79/888-892) ve Beyhakî' nin(458/1066) Sünenlerinde yer almıştır.(İ. Hanbel, 1992, V, 230, 236, 242; Darimi, 1992, 20, Ebu Davud,1992, 11; Tirmizi, 1992, 3; Beyhaki, X, 114)

Bu varyantları bir şema ile şöyle gösterebiliriz:

Şemada da görüldüğü gibi rivayet Şu'be b. el-Haccac' a kadar tek kanaldan (Mu'az-Ashab-ı Mu'az- Haris b. Amr- Ebû Avn es-Sakafi kanalından) gelmekte, Şu'be' den sonra dağılmaktadır. Hadis tekniği açısından bakıldığında rivayet, problemliliği gibi görünmektedir.

Bu problemi iki ana başlıkta ele almak mümkündür:

1-Ravilerinin mechul oluşu yönünden;

a-Mu'az b. Cebelden rivayet edenler hakkında, isim verilmeksizin "Ashab-ı Mu'az" denilmek suretiyle genel bir ifade kullanılması,

b-Ravilerden Haris b. Amr'ın Mechul oluşu. (Hakkında bilgi sahibi olunmaması)

2-Ravilerin tek kalması (infirad) yönünden;

a-Ashab-ı Mu'az' dan sadece Haris b. Amr' ın,

b-Haris' ten de sadece Ebû Avn' ın rivayet etmiş olması.

Bu iki husus rivayetin sıhhati konusunda, İslâm alimlerinin ihtilafına sebep olmuştur. Tirmizi Sünen' inde hadisin iki tarikine yer vermiş ve sonunda "Bu hadisi başka bir vecihle bilmiyoruz, bence isnadı muttasıl değildir" derken, (Tirmizi, 1992, Ahkam, 3.) İbnü'l-Cevzi (597/1201) biraz önce işaret etmiş olduğumuz ravilerin mechul oluşu hususuna dikkat çekerek rivayetin sahih olmadığına hükmetmiştir. Ona göre hadis, "manası sahih olsa da sübutu ma'ruf değildir" çünkü, hem Haris b. Amr hem de Ashab-ı Mu'az bilinmemektedir.(İbnü'l-Cevzî, II, 272-273)

Elbette İbnü'l-Cevzî' nin "sahih değildir" sözü, hadisin mevzu' olduğuna delalet etmez. Çünkü Tahanevî' nin dediği gibi o, sadece "el-Mevzûât" kitabında "sahih değildir" ifadesi ile mevzu' hadisi kasetmiştir. (Tahanevî, 1982, 266-270.) Ayrıca İbnü'l-Cevzi' nin el-İlelü'l-Mütenahiye isimli eserinde ortaya koyduğu bir-

HADİS EĞİTİMİNDE USUL-PRATİK BÜTÜNLÜĞÜ “MUAZ HADİSİ” ÖRNEĞİ

çok hadis hakkındaki aşırı hükümleri sebebiyle tenkide uğradığını da söylemeliyiz. (Kettani, 1994, 324.)

Diğer taraftan Azîmâbâdî, Ebû Dâvûd' un Sünen' ine yaptığı şerhte, kendi kanaatini belirgin bir şekilde ifade etmemekle beraber, rivayet hakkındaki farklı değerlendirmelere yer vermiştir. Azîmâbâdî eserinde, Buhârî ve Tirmizî nin menfî kanaatlerini Münzirî' ye atfederek aktarır, (Azîmâbâdî, 403) Cevzekânî' nin hadisi “Mevzuât” ında zikrettiğini söyler ve onun “bu hadis batıldır....böyle bir isnad şeriatın asıllarından hiçbirine dayanak olamaz” sözlerini nakleder.(Azîmâbâdî, IX, 403.) Hattâbî' nin müsbet kanaatini, (Azîmâbâdî, IX, 402.) Mizzî' nin, (infrad ve ravi cehaletini itiraf ile birlikte) “fakat hadisin, Hz. Ömer, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sâbit ve İbn Abbas' tan mevkuf olarak şahitleri vardır” sözlerine yer verir. (Azîmâbâdî, IX, 403.) İbnü'l-Kayyim'in hadisin sıhhatine hükmettiğini gösteren İ'lâmu'l-Muvakkiîn' deki görüşlerine de geniş şekilde yer ayırır. (Azîmâbâdî, IX, 403-406.)

İbnü'l-Kayyim' in görüşü özetle şöyledir: Hadisin ashab-ı Mu'az' dan isim zikredilmeksizin rivayetinde bir sakınca yoktur. Çünkü bu durum hadisin şöhretine delalet eder. Bu tür meşhurluk, tek kişinin isminin zikredilmesinden sonra meydana gelen şöhretten daha belîğdir. Ayrıca Mu'az' ın ashabının kizb ya da cerh ile itham edildiği bilinmemektedir. Üstelik onlar Müslümanların en faziletli ve en hayırlıdır. Bunlara ek olarak Şu'be' nin rivayetindeki mertebesi, ilim ehlinin hadisi rivayet edip onunla ihticacta bulunmaları, hadisin sıhhatine delalet eder.(İbnü'l-Kayyim, 1991, I, 154-155)

Hadisin sıhhatine kânî olan alimlerden biri de Beyhakî' dir. Süneninde Hz. Ebûbekir, Ömer, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sâbit ve İbn Abbâs' ın uygulamalarını hadisi destekleyen şahitler olarak zikretmiştir.(Beyhakî, X, 115-116)

5. SONUÇ :

Görüldüğü gibi, hadis hakkındaki değerlendirmelerin mihrinde, bizim daha önce ifade ettiğimiz şekilde, Haris b. Amr ve Ashab-ı Muaz' ın mechul oluşu yer almaktadır. Diğer raviler hakkında herhangi bir problem bulunmamaktadır.(Msl. İbn Sa'd, Dârimî ve Tirmizî' nin ravileri hakkında: Ebû Avn (Muhammed b. Ubeydillah) için, Mizzî, 1992, XXVI,38-41; İbn Hanbel, İlel, I, 158; Şu'be b. el-Haccac için, Mizzî, 1992, XII,479-495; Yahya b. Hammad için, Mizzî, 1992, XXXI, 276-278; Abdurrahman b. Mehdî için, İbn Ebî Hatim, 1952, I, 251-255.)

Ebû Avn' ın teferrüdüne gelince: Şu'be' nin hadisteki otoritesi ve sadece sahih rivayetleri tehammüldeki şöhreti bu noktadaki endişeleri izale edecek açıktır.

Kanaatimizce, hadisin mütabi'i olmasa da şahitleri vardır. Hz. Ebûbekir ve Ömer' in uygulamaları (Bkz. Darimî, 1992, 20.) Mu'az hadisinde ifade bulan kaza usulünün şahidi olmalıdır. Beyhakî ve Mizzî' nin hadise şahitleri açısından bakılan bu bakımdan isabetlidir. Bir başka açıdan bakarsak: Kitap ve sünnetin ahkâm-

da delil olduğunda şüphe yoktur. İctihadın cevazı ise hadislerle sabittir.(Msl.Buhari, İ'tisam, 21; Ahkâm, 3, 13, 20, 29, 31; Müslim, Akdiye, 6, 30; İbn Mace, Ahkâm, 3-7;Tirmizî, Ahkâm, 2) Kitap ve sünnette hükmü bulunan bir hususta ictihat yapılmayacağına göre, bu hadisteki tertip te vakıaya uygun düşmektedir. Ayrıca Haris b. Amr' ın Kibaru't-Tabiünden olması ve hakkında cerh bulunmaması görmezlikten gelinmemelidir.

Nitekim Kevserî de bu hususa dikkat çekerek, bu tabakanın “cerh edilenlerin araştırılmasında titizliğin had safhaya ulaştığı bir tabaka” olduğunu, buna rağmen Haris hakkında herhangi bir müfesser cerh bulunmadığını söyler. Buhari' nin ricali içerisinde de haklarında tevsik bulunmayan kimseler olduğunu belirten Kevseri' ye göre Ashab-ı Mu'az' dan hiç kimse mechul değildir. Çünkü cemaatten rivayet ederken isimlerin ıskatı caizdir. Mesela Buhari, Urve el-Bârakî, hadisinde “semi'tü'l-Hayye yetehaddesûne an Urve” demektedir. Benzer bir misal Malik' in Muvatta' ın da görülür. Kasame' de “Ahberanî, ricâltün min küberâ-i kavmihi” şeklinde rivayette bulunmuştur. Mechullük vasfı kişi ile ilgilidir. Ayrıca, mecruh olmadığı halde bir ravinin infiradı sebebiyle hadisi reddetmek ehl-i sünnetin metodu değildir.(Kevserî, 1994, 154-156.)

Ayrıca İbnü'l-Kayyim'in da işaret ettiği “alimlerin kabul ile karşılayıp ihticacta bulunmuş olmaları”(İbnü'l-Kayyim, 1991, I, 154-155.) hususu hadis hakkında müsbet düşünmeyi gerekli kılmaktadır. “Alimlerin kabul ile karşıladıkları zayıf hadislerle amelin” gerekli oluşu ise yerleşik bir kanaat olarak bilinmektedir.(Bkz Leknevi, 228-238.) Hatta Sünnetin Kitabı neshine şiddetle karşı çıkan Şafiî (Şafiî, 106.), “Varise vasiyyet yoktur” (Buhari, Vesaya, 6; Darimi, Vesaya, 28; Tirmizi, Vesaya, 5; Ebu Davud, Vesaya, 6.) hadisinin Anne-Babaya vasiyeti emreden ayeti (2/Bakara, 180.) neshettiğini söyler.(Şafiî, 142.) “Hadis bilginleri; ravileri arasında mechul kimseler bulunduğu için onu sahih kabul etmemişlerdir” dediği halde (Şafiî, 139) hadisi kabul etmesine, daha da önemlisi, kitabı neshedeceği gibi son derece ciddi bir hükme varışına gerekçe olarak şunları söyler: “Hadis munkatı ise de bütün bilginlerin onu icma ile delil getirmiş olmaları, kanaatimizi güçlendirmiştir.”(Şafiî, 142.)

Suyuti ise, sahih hadis bahsinde şunları söyler:“Bazıları, İsnadı sahih olmasada insanların kabul ile karşıladıkları hadisin sıhhatine hükmedilir demişlerdir. İbn Abdilberr de şöyle der: “Bahr” hadisini (hüve't-tuhuru mâuhû) Buhari, benzer isnadları sahih saymadığı halde sahih saymıştır. Ulema kabul ettiği için bence de sahihtir.”(Suyûtî, 29) Yine Suyûtî' nin naklettiğine göre Ebû İshak İsfereyînî “Hadisin sahihliği, herhangi biri inkâr etmeksizin, hadis imamları arasında şöhret kazanması ile bilinir.”(Suyûtî, 30.) diyerek hadislerin sıhhati konusunda özgün bir bakış sergilemiştir.

Bu durumda, herhangi bir hadisi, medlulü itibariyle başka uygulama ve rivayetlerle desteklendiği ve ulema kabul ile karşılayıp ihticacta buldukları halde, zikrettiğimiz sebeplerle zayıf addetmek, isabetli olmasa gerektir. Ravilerin cerh ve ta'dilinin, buna bağlı olarak hadisler hakkında verilen “sıhhat” ya da “za'f” hük-

HADİS EĞİTİMİNDE USUL-PRATİK BÜTÜNLÜĞÜ “MUAZ HADİSİ” ÖRNEĞİ

münün icthadî olduğu bilinmektedir. Bununla beraber, cerh-ta'dil imamlarının bir kısmının çok katı ölçülere sahip oldukları, bir kısmının ise daha müsamahakâr oldukları da bilinmektedir. O halde ravileri sebebiyle bir hadisin zayıf olduğuna hükmetmek (taz'îf) isteyen kimse, kendisine dayanak olacak bir “menfi kanaat ifadesi” bulabilecektir. Böylelikle âhâd haberlerin önemli bir kısmını iptal etmek fazla zor olmayacaktır. Çünkü şahid veya mütabi' hadisler de aynı yolla geçersiz kılınabilir. Elbette hadislerin sıhhati araştırılmalı, sahihi sakîminden ayırılmamalıdır ancak, bu yapılırken son derece duyarlı olunmalı, îtidal ve teennîden ayrılmamalıdır. Hadis eğitiminde de bu konunun üzerinde önemle durulmalı, hükümde aceleci davranmamak gerektiği özellikle vurgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abdulûlâ, Muhammed b. Nizamiddin el-Ensari,(1983) *Fevatihu'r-Rahmût bi Şerh-i Müsellemi's-Sübût, I-II*, (Mustasfa ile birlikte), Thk. Muhibbullah İbn Abdışşekur, (II. Bsk.),Beyrut: Darul Kütübil İlmiyye
- Azamî, Hamdi,(1949) *el-Mürşid fi İlm-i Usuli'l-Fıkh ve Tarihu'l-Fıkhî'l-İslamî*, Bağdat:Matbaatül Maarif
- Azîmâbâdî, Ebu Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak,(Tarihsiz) *Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Sünen-i Ebû Dâvûd, I-XIV*, Beyrut:Darul Fıkr
- Beyhakî, Ebubekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali,(Tarihsiz) *es-Sünenü'l-Kübrâ ve fî Zeylihi Ca'feru'n-Nakî*, Beyrut:Darul- Ma'rife
- Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, (1992) *Sahih, I-VIII*, İstanbul:Darus Sücun-Çağrı Yayınları
- Darimî, Ebu Muhammed Abdullâh b. Abdirrahman, (1992) *Sünen*, İstanbul, Darus Sücun-Çağrı Yayınları
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as,(1992) *Sünen, I-V*, İstanbul: Darus Sücun-Çağrı yayınları
- Ebû Zehra, Muhammed,(1976) *İslâm'da Fıkhî Mezhepler Tarihi*, Trc. A. Şener, İstanbul:Hisar Yayınları
- Gazzalî, Ebu Hamid, (1983) *el-Mustasfâ Fî İlmî'l-Usul, I-II*, (Fevatihu'r-Rahmut ile birlikte), Beyrut: Darul Kütübil İlmiyye
- Hallaf, Abdulvahhab,(1968) *İlmü usuli'l-Fıkh*, (VIII.Bsk.) İstanbul: Eda Neşriyat
- Hamidullah, Muhammed,(1962) *İslâm'ın Hukuk İlmine Yardımları (Makaleler Külliyyatı)*, Trc. S. Tuğ, İstanbul:Milliyetçiler Der. Nşr.
- İbn Aşûr, Muhammed Tahir,(1999) *İslâm Hukuk Felsefesi*, Trc. V. Akyüz-M. Erdoğan, İstanbul:Rağbet Yayınları
- İbn el-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdirrahman b. Ali, (Tarihsiz) *el-İlelü'l-Mütenahiye Fi'l-Ehadisi'l-Vahiye*, İdaratül Ulumil Eseriyye, Faysalabad/Pakistan

- İbn Ebî Hatim, Ebu Muhammed Abdirrahman, (1952) *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, I-IX, Beyrut:Darul Kütübül İlmiyye
- İbn Haldun,(1989) *Mukaddime*, I-III, Trc. Z.K. Ugan, İstanbul:MEB.Yay.
- İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, (1992) *el- Müsned*, I-VI, İstanbul:Darus Sücun-Çağrı Yayınları
- İbn el- Kayyim, (1991) *el-Cevziyye, İ'lâmu'l-Muvakkîn*, I-IV, Beyrut:Darul Kütübül İlmiyye
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin Abdillah b. Ahmed, (Tarihsiz) *Ravzatu'n-Nazır ve Cünnetü'l-Menazır Fî Usûli'l-Fıkh Alâ Mezhebi'l- İmam Ahmed b. Hanbel*, Darul Fikrîl Arabî (Yayınevi Yok)
- İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid,(1992) *Sünen*, I-II, İstanbul:Darus Sücun-Çağrı Yayınları
- İbn Sa'd, Muhammed,(Tarihsiz) *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-IX, Darus Sadr, Beyrut
- Kettânî, Muhammed b. Ca'fer, (1994) *Hadis Literatürü*, Trc ve Ek. Y. Özbek,İstanbul: İz Yayınları
- Kevserî, Muhammed Zahid, (1994) *Makalâtü'l-Kevserî*, Mektebetül Ezheriyye et-Türas
- Leknevî, Abdulhayy,(Tarihsiz) *Ecvibetü'l-Fâzıla Li Es iletü'l-Aşerati'l-Kâmile*, Ta'lik, A.Ebu Gudde, Mektebetül Matbaatil İslâmiyye, Haleb
- Mizzî, Cemalüddin Ebul Haccac Yusuf,(1992) *Tehzibu'l-Kemal*, I-XXXV, Müessesetür Risale, II.Bsk, Beyrut
- Müslim b. el- Haccac, (1992) *Sahih*, I-III, Darus Sücun İstanbul:Çağrı Yayınları
- Serahsî, Ebubekir Muhammed b. Ahmed,(1372) *Usulü's-Serahsî*, I-II, Cunnetu Ihyâil Maarif, Haydarabad
- Suyûtî, Celalüddin Abdirrahman b. Ebibekr, (1996) *Tedribü'r-Ravi fi Şerhi Takribi'n-Nevevi (I-II)*, Şrh.Ebu Abdirrahman Salah b. Muhammed, Darul Kütübül İlmiyye, Beyrut.
- Şafîî, Muhammed b. İdris,(Tarihsiz) *er-Risale*, Şerh-Thk. A.Muhammed Şakir, Mektebetül İlmiyye, Beyrut,
- Şener, Abdulkadir, (1981) *İslâm Hukukunda İctihad*, c.XXIV, Ankara: AÜİFD
- Tahânevî, Zafer Ahmed, (1982) *Yeni Usul-i Hadis*, Thk.Ebu Gudde, Trc.İ.Canan, İzmir: TÖV.Yayayınları
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, (1992) *Sünen*, I-V, Darus Sücun, İstanbul: Çağrı Yayınları